

6. Кудінов В. А. Щодо можливості підготовки в Національній академії внутрішніх справ фахівців з протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми. *Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 15 листоп. 2017 р.). Харків : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 178–180.

7. Корнейко О. В., Кудінов В. А. Про запровадження в академії у якості експерименту тренінгового курсу «Сучасні інформаційні технології». *Кіберзлочинність в Україні: сучасні тенденції та напрями протидії* : матеріали «круглого столу» (Київ, 23 листоп. 2017 р.). Київ : НАВС, 2018. С. 6–11.

8. Кудінов В. А. Особливості підготовки в Національній академії внутрішніх справ фахівців з кібербезпеки для Національної поліції України. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)* : зб. наук. статей і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (Харків, 24 листоп. 2017 р.). Харків : Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2017. С. 171–172.

9. Корнейко О. В., Кудінов В. А. Удосконалення підготовки в Національній академії внутрішніх справ фахівців для підрозділів Національної поліції України з питань застосування новітніх інформаційних технологій та протидії кіберзлочинності. *Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності Національної поліції України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Дніпро, 23 листоп. 2018 р.). Дніпро : Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 36–38.

10. Корнейко О. В., Кудінов В. А. Інновації підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України з питань протидії кіберзлочинності. *Посилення спроможностей правоохоронних та інших державних органів у сфері боротьби з кіберзлочинністю, у тому числі міжнародною* : матеріали круглого столу (Київ, 14 груд. 2018 р.). Київ : Інст. зовн. розвідки, 2018. С. 75–78.

11. Кудінов В. А. Інноваційний підхід Національної академії внутрішніх справ щодо підготовки фахівців у галузі інформаційних технологій для органів досудового розслідування Національної поліції України. *Національна поліція України: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 24 квіт. 2020 р.). Кривий Ріг : Донецький юрид. ін-т МВС України, 2020. С. 102–106.

12. Кудінов В. А. Аналіз проблеми професійної підготовки для органів Національної поліції України фахівців бакалаврського рівня вищої освіти з базовими знаннями, уміннями та навичками у сфері інформаційних технологій. *Професійна підготовка суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: національний і зарубіжний досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 верес. 2019 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. С. 66–69.

13. Кудінов В. А. Шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх поліцейських у сфері інформаційних технологій. *Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика* : матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Херсон, 28 трав. 2021 р.). Херсон : Херсонський фак-т Одеського держ. ун-ту внутр. справ, 2021. С. 182–185.

Кулик Марина Йосипівна, професор кафедри кримінального процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент;

Симчук Анатолій Степанович, старший викладач кафедри кримінального процесу НАВС

НЕВІДКЛАДНИЙ ОБШУК: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Житло є однією з основних матеріальних умов, необхідних для забезпечення життя людини. Його недоторканність є невіддільною складовою національного кримінального процесуального законодавства.

Недоторканність житла також гарантує ст. 8 Конвенції з прав людини і основоположних свобод, у якій зазначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатися в здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюють згідно із законом і воно є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, захисту здоров'я чи моралі, прав і свобод інших осіб [1].

Структура зазначеної конвенційної норми гарантує право на чотири блага – повагу до приватного життя, сімейного життя, житла і кореспонденції. Причому використані поняття «сімейне життя», «приватне життя», «житло» та «кореспонденція» є автономними, непов'язаними національними дефініціями [2, с. 126].

Однак для встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, й обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, у деяких випадках постає потреба проникнення до житла чи іншого володіння особи з метою проведення в них обшуку чи огляду, чим і обмежується право на недоторканність житла. Утім у невідкладних випадках обшук можуть проводити й до отримання ухвали слідчого судді, що спричиняє ризики безпідставного обмеження права на недоторканність житла [3, с. 347].

Крім цього, у ч. 2 ст. 30 Конституції України акцентовано, що в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину, можливий інший установлений законом порядок проникнення до житла чи іншого

володіння особи, проведення в них огляду й обшуку [4]. У зв'язку з цим актуалізується проблематика визначення підстав і порядку проведення невідкладного обшуку житла чи іншого володіння особи.

У ч. 3 ст. 233 КПК України зазначено, що слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді ввійти до житла чи іншого володіння особи лише в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення [5].

Проте зазначені фактичні підстави щодо проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді спричиняють тривалі дискусії як серед науковців, так і серед практиків. Аналогічними є дискусії щодо тлумачення формулювання термінів «майно», «врятування майна», оскільки в КПК України їх не визначено. Тому проаналізуємо судові рішення щодо окресленої проблематики.

Згідно з постановою Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 688/647/19 від 6 вересня 2023 року, у касаційній скарзі захисник зазначив, що вважає «недопустимими доказами дані протоколу обшуку, оскільки підстав, передбачених ч. 3 ст. 233 КПК України, не було, а отже, обшук був незаконним...». Однак у мотивувальній частині цієї постанови колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду визначила, що «...посилання адвоката на відсутність підстав, визначених ч. 3 ст. 233 КПК, спростовуються матеріалами кримінального провадження. Як убачається з матеріалів кримінального провадження, наступного дня після того як був проведений обшук, слідчий звернувся до слідчого судді з клопотанням про надання дозволу на проведення обшуку, яке того самого дня було розглянуто й задоволено. Зі змісту ухвали слідчого судді вбачається, що підставою для задоволення клопотання є врятування майна, яке є знаряддям, засобом і предметом злочину та яке могло бути знищено, що цілком узгоджується з положенням ч. 3 ст. 233 КПК України» [6].

Аналогічною є постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 185/4212/21 від 27 лютого 2024 року, у якій зазначено, що в касаційній скарзі захисник «...аргументує, що проведення обшуку було без дозволу слідчого судді та без застосування технічних засобів...». Проте в мотивувальній частині зазначеної постанови колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду визначила, що «...судами попередніх інстанцій в ході оцінки наведених тверджень захисника встановили наявність у матеріалах кримінального провадження ухвали слідчого судді... якою було надано дозвіл на проведення обшуку...». Суди попередніх інстанцій встановили, що невідкладність обшуку полягала в необхідності вилучення в засудженого грошових коштів, отриманих як неправомірна вигода, що охоплено винятком, встановленим ч. 3 ст. 233 КПК України. Також на противагу доводам захисника в протоколі обшуку зазначено, що цю слідчу (розшукову) дію проводили з використанням відеокамери, а додатком до нього є відповідний флешносій з відеозаписом перебігу проведення обшуку. З огляду на зазначене, Суд вважає необґрунтованими аргументи захисника про порушення проведення обшуку [7].

Проте в ухвалі Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 2 червня 2022 року у справі № 183/2472/22 зазначено, що «слідчим не доведено існування обставин, за яких проведення обшуку приміщення могло обґрунтовано відбуватися на підставі ч. 3 ст. 233 КПК України». Тобто слідчий не довів, що невідкладний обшук квартири відбувся у зв'язку з необхідністю врятування життя людей або майна чи у зв'язку з безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину. На підставі цього в задоволенні клопотання про дозвіл на обшук було відмовлено через відсутність підстав для проникнення до володіння особи без ухвали слідчого судді [8].

Крім цього, у постанові Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 462/3127/22 від 1 листопада 2023 року зазначено, що «...за результатами розгляду касаційної скарги представника публічного обвинувачення встановлено, що необґрунтованими є посилання прокурора в касаційній скарзі про те, що у висновках судів першої та апеляційної інстанцій не наведено переконливих доводів, які спростовують, що під час проникнення у квартиру... було порушено вимоги ст. 233 КПК. У ч. 1 ст. 233 КПК України визначено, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених ч. 3 цієї статті. Згідно з ч. 3 ст. 233 КПК України, слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді ввійти до житла чи іншого володіння особи лише в невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення. Невідкладність проведення обшуку в постанові слідчого судді була обґрунтована метою унеможливлення знищення доказів, фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, збереження всієї доказової бази. Водночас такі підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи до постановлення ухвали слідчим суддею не належать до переліку невідкладних. У зв'язку з цим обґрунтованими є висновки судів першої та апеляційної інстанцій про те, що фактичні дані протоколу обшуку є недопустимими, оскільки його проведено внаслідок порушення прав людини й основоположних свобод, а також що інші докази, отримані в процесі його проведення та похідні від них, є також недопустимими» [9].

Аналіз судової практики засвідчує необхідність єдиного тлумачення положень ч. 3 ст. 233 КПК України. На нашу думку, доктринальне тлумачення поняття «майно» та «врятування майна» в контексті ч. 3 ст. 233 КПК України здійснила І. В. Гловюк. Учена дійшла висновку, що майно, задля врятування якого може бути здійснено проникнення до житла чи іншого володіння особи, слід тлумачити як будь-яке майно, зокрема те, яке має або може мати ознаки речових доказів [10, с. 76]. Аналогічну правову позицію викладено й у постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 466/525/22 від 7 жовтня 2024 року, відповідно до якої поняття «майно» охоплює речі, документи, гроші, інші цінності та матеріальні об'єкти, серед яких предмети, знаряддя, засоби вчинення кримінального правопорушення, які мають або можуть мати ознаки речових доказів [11].

Щодо тлумачення поняття «врятування майна» в контексті ч. 3 ст. 233 КПК України вчена доводить, що необхідність віднайти і вилучити об'єкти, які можуть бути речовими доказами, не можна тлумачити як врятування майна за ч. 3 ст. 233 КПК України. Урятуванням може бути визнано лише убезпечення від знищення за доведеної реальної загрози його знищення, зокрема ознак, які характеризують майно як речовий доказ [10, с. 76]. Ми поділяємо таку позицію авторки та вважаємо її цілком обґрунтованою як основу в правозастосуванні.

Підтвердженням цього є рішення Європейського суду з прав людини «Геращенко проти України» (заява № 20602/05) від 7 листопада 2013 року, відповідно до якого Суд оцінив невідкладність проведення обшуку й зазначив, що для винесення ухвали про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи суди відповідно до законодавства мають переконатися в тому, що є достатні підстави вважати, що розшукувані предмети знаходяться там. Обшук, щодо якого подано скаргу, відбувся майже негайно після оперативної закупівлі. Його проведення, імовірно, було обумовлено певною невідкладністю з метою гарантувати збереження доказів злочину. Проте в цій справі той факт, що підставою для проведення обшуку слідчими органами була постанова від 19 травня 2004 року (тобто через 1,5 місяця після винесення постанови про обшук), не засвідчує таку невідкладність. Отже, Європейський суд з прав людини дійшов висновку про порушення ст. 8 Конвенції з прав людини і основоположних свобод [3, с. 350].

З огляду на такі міркування, проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді, суду на підставі необхідності врятування майна, яке може бути речовим доказом, буде правомірним, якщо зволікання з проведенням обшуку спричинить їх знищення, пошкодження чи втрату.

Невідкладність урятування речових доказів має бути підтверджено фактичними даними. У рішенні Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 7 жовтня 2024 року зазначено, що в контексті ч. 3 ст. 233 КПК України про невідкладність такого випадку свідчать дані про реальну загрозу знищення, втрати майна. У клопотанні про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК України, у наданих на його обґрунтування матеріалах, ухвалі слідчого судді, постановленій *ex post factum*, має бути окреслено, які обставини на момент проникнення свідчили, що зволікання може спричинити знищення речових доказів, що відомості про загрозу їх знищення, втрати давали підстави сприймати її як реальну [3, с. 351].

Підсумовуючи викладене, можна сформулювати такі висновки:

- вважаємо за доцільне доповнити норми КПК України визначенням поняття «майно», яке слід тлумачити як речі, документи, гроші, інші цінності й матеріальні об'єкти, серед яких предмети, знаряддя, засоби вчинення кримінального правопорушення, що мають або можуть мати ознаки речових доказів;

- слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді ввійти до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках, зокрема з метою врятування майна (матеріальних об'єктів), яке (які) потенційно можуть мати ознаки речових доказів у кримінальному провадженні, від прогнозованого їх знищення, пошкодження чи втрати. Зазначені випадки охоплюють поняття «невідкладних випадків, які пов'язані із врятуванням майна», про що йдеться в ч. 2 ст. 30 Конституції України та ч. 3 ст. 233 КПК України;

- крім загальних вимог, встановлених ч. 3 ст. 234 КПК України, у клопотанні про надання дозволу на проведення обшуку в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України й доданих до нього матеріалах має бути зазначено, які саме обставини на момент проникнення, що зволікання щодо проведення обшуку може спричинити знищення речових доказів, а відомості про загрозу їх знищення, втрати давали підстави сприймати її як реальну. Ці обставини мають бути встановлені слідчим суддею та викладені в ухвалі, постановленій *ex post factum*.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004
2. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 281 с.
3. Савицький Д. О., Савицька С. Л. Невідкладний обшук: підстави проведення та проблеми тлумачення. *Dictumf actum*. 2025. № 2 (18). С. 346–352.
4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>
6. Постанова Третньої судової палати ККС ВС від 6 верес. 2023 р. (справа № 688/647/19, провадження № 51-2840км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113357608>
7. Постанова Першої судової палати ККС ВС від 27 лют. 2024 р. (справа № 185/4212/21, провадження № 51-7440км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117402535>
8. Ухвала слідчого судді Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 2 черв. 2022 р. у справі № 183/2472/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104595339>
9. Постанова Третньої судової палати ККС ВС від 1 листоп. 2023 р. (справа № 462/3127/22, провадження № 51-4879км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114726887>
10. Гловюк І. В. Питання тлумачення статті 223 КПК України Касаційним кримінальним судом. *Концептуальні напрями розвитку кримінального провадження та тенденції його криміналістичного забезпечення* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 25-річчя кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, 3 груд. 2024 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. С. 69–77.
11. Постанова Об'єднаної палати Касаційного Кримінального суду у складі Верховного Суду від 7 жовт. 2024 р. (справа № 466/525/22; провадження № 51-7310км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945>

Кумеда Тетяна Андріївна, професор кафедри теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат мистецтвознавства, доцент

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Нині національна безпека України визначається не лише військовими чи економічними чинниками, а й рівнем стійкості суспільства до інформаційних, психологічних та когнітивних загроз. Повномасштабна російська агресія засвідчила, що інформаційний простір став одним із ключових полів сучасного протистояння. Війна дедалі більше набуває характеру боротьби за способи інтерпретації реальності, колективну пам'ять та механізми формування суспільної довіри. Маніпуляція свідомістю, поширення фейків, використання пропаганди та інформаційно-психологічних операцій спрямовані на послаблення суспільної єдності, дестабілізацію держави та руйнування національної ідентичності. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема когнітивної стійкості суспільства – здатності критично оцінювати інформацію та зберігати автономність мислення.

За таких умов актуалізується потреба у формуванні навичок критичного мислення як базової спроможності особистості аналізувати інформаційні потоки, виявляти маніпуляції, оцінювати достовірність джерел та приймати обґрунтовані рішення. Критичне мислення перестає бути виключно освітньою компетентністю – воно стає невід'ємним елементом гуманітарної та інформаційної безпеки держави [1, с. 18–21].

Гуманітарний вимір національної безпеки охоплює захист культурної, інформаційної та ціннісної сфер суспільства. Саме тому розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти безпосередньо пов'язаний із формуванням їхньої громадянської стійкості та здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім інформаційним загрозам [2]. Йдеться не лише про технічну перевірку фактів, а й про формування культури відповідального міркування та спроможності студентів працювати зі складністю соціальної реальності.

Сучасний інформаційний простір характеризується надмірною кількістю інформації, високою швидкістю її поширення та активним застосуванням маніпулятивних технологій. Соціальні мережі, цифрові медіа та алгоритми персоналізованого контенту нерідко створюють так звані «інформаційні бульбашки», у межах яких користувач сприймає лише ті відомості, що відповідають його попереднім переконанням. Це ускладнює об'єктивне сприйняття реальності та посилює ризики деструктивного інформаційного впливу [3]. Унаслідок цього студентська молодь дедалі частіше опиняється у просторі фрагментованих смислів, де емоційна реакція переважає раціональний аналіз. В умовах гібридної війни критичне мислення виконує захисну функцію, оскільки дозволяє аналізувати повідомлення, розпізнавати приховану пропаганду, верифікувати джерела інформації та формувати аргументовані висновки [4, с. 426–427]. Розвиток цієї компетентності в умовах ЗВО слід розглядати як фундаментальну складову формування національної стійкості та громадянської відповідальності майбутніх фахівців.

Характерною рисою сучасних конфліктів є активне використання когнітивного впливу, спрямованого на зміну моделей мислення та поведінки населення. Російська федерація систематично використовує дезінформацію, маніпулятивні наративи та пропаганду як інструмент гібридної війни проти України [5]. За таких умов об'єктом ворожого впливу стає не просто інформаційний простір, а безпосередньо здатність суспільства до критичної рефлексії.

Найбільш вразливою до подібних деструктивних кампаній є студентська молодь, оскільки це цифрове покоління левову частку відомостей отримує через соціальні мережі та інтерактивні платформи. За відсутності навичок критичного аналізу здобувачі вищої освіти стають легким об'єктом для